

Doc. dr. sc. Lidija Šimunović¹
Martin Radiček, mag. iur.²

ZADUŽNICA KAO SREDSTVO OSIGURANJA U TRGOVAČKIM UGOVORIMA: JUČER, DANAS, SUTRA

UDK: 336.717 (497.5)
347.952 (497.5)
DOI: 10.31141/zrpf.2022.59.144.269
Izvorni znanstveni rad
Primljeno: 20. 09. 2021.

Zadužnica je u hrvatskom pravnom sustavu prisutna već 25 godina i od svoga implementiranja 1996. godine (doduše, pod drugim nazivom, ali sa svim karakteristikama tog instituta) pa do danas, institut zadužnice doživio je niz promjena. Neke promjene treba pozdraviti, a neke čim prije izmijeniti. Iako je zadužnica vrlo brzo postala jedno od najčešćih osiguranja plaćanja u trgovačkim ugovorima zbog svoje jednostavne i lake naplate, učestale, ali neadekvatne izmjene odredbi Ovršnog zakona u pogledu instituta zadužnice dovele su do toga da ovaj institut i dalje ostaje podnormiran uz velik rizik od mogućih zlouporaba. Prvotno dobro zamišljen institut doživio je (r)evoluciju i hiperprodukciju propisa koju je teško pratiti i pravnicima koji se bave isključivo predmetnom materijom pa stoga ne čudi da ni poduzetnici često nisu svjesni rizika koji se njezinim korištenjem mogu pojaviti. Ovaj rad ima za cilj sustavno objasniti i analizirati institut zadužnice u hrvatskom pravnom sustavu od njezine implementacije do danas i dati ocjenu postojećeg stanja sa smjernicama de lege ferenda. U radu se nakon teorijskog određenja pojma i prikaza povijesnog razvoja, daje analiza zadužnice de lege lata. Navode se i neka sporna pitanja iz primjene zadužnice te se ukazuje na odgovore koje nude pravna teorija i sudska praksa u kontekstu složenih odnosa u trgovačkim ugovorima.

Ključne riječi: *zadužnica, bjanko zadužnica, trgovački ugovori, rješenje o ovrsi, ovršna isprava, registar zadužnica*

1. UVOD

Trgovački su ugovori po svojoj definiciji ugovori u koje stupaju trgovci, a tiču se poslovanja barem jednog od njih.³ U realizaciji navedenih ugovora

¹ Doc. dr. sc. Lidija Šimunović, mag. iur., docentica na Katedri trgovačkog, financijskog, pomorskog i općeprometnog prava Pravnog fakulteta Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Stjepana Radića 13, 31000 Osijek, ORCID: 0000-0003-4714-7440. Ovaj rad nastao je u sklopu projekta Pravnog fakulteta Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku pod nazivom Pravna sigurnost, vladavina prava i učinkovita pravna zaštita u trgovačkim, insolventijskim, građanskim i upravnim sporovima kao pretpostavka kontinuiranog gospodarskog i društvenog razvoja.

² Magistar prava Pravnog fakulteta Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Stjepana Radića 13, 31000 Osijek.

³ Zakon o obveznim odnosima, NN 35/05, 41/08, 125/11, 78/15, 29/18, čl. 14. st. 2.

sudionici trgovačkih ugovora često posežu radi održavanja poslovanja za raznim instrumentima osiguranja plaćanja. Jedan od takvih instrumenata jest zadužnica koji je svojevrsna specifičnost hrvatskog pravnog poretka.

Iako institut zadužnice nije više novost u hrvatskom pravnom sustavu, indikativno je da poredbena prava nisu slijedila hrvatski primjer i na poredbenoj razini ne nalazimo ništa identično. S jedne je strane ambicioznost hrvatskog zakonodavca pohvalna, međutim nakon 25 godina od implementacije zadužnice u hrvatsko pravo pojedini problemi sve više izbijaju na površinu.

Priča o zadužnici u hrvatskom pravu seže u 1996. godinu kada je institut zadužnice uveden Ovršnim zakonom⁴ u hrvatsko pravo. Riječ je o vremenima u jeku tranzicije i privatizacije gdje se zadužnica isprva pojavila pod nazivom *zapljena računa po pristanku dužnika*⁵ i bila je namijenjena samo trgovcima. Međutim, institut zadužnice s vremenom postaje dostupan svim dužnicima te sve više dobiva na važnosti ne samo u trgovačkim već i u drugim obveznim odnosima. Danas je zadužnica nezaobilazan instrument osiguranja plaćanja novčanih tražbina. Unatoč velikoj važnosti i popularnosti zadužnice u prometu, zakonski je ona i dalje nedovoljno određena. Takva je situacija rezultirala brojnim zakonskim prazninama i mogućnostima zlorabe. Upravo je zato nužno kroz sudsku praksu te zakonske i podzakonske akte riješiti sva otvorena pitanja vezana uz primjenu zadužnice.

Za davanje što potpunijeg i jasnijeg prikaza zadužnice u trgovačkim ugovorima, u ovom radu bilo je neophodno dati pravni, ali i vremenski kontekst. U uvodnim se poglavljima tako daje prikaz pravnoteorijskih promišljanja o samom pojmu zadužnice, o njegovoj pravnoj prirodi te o dodirnim točkama s nekim sličnim pravnim institutima. Posebno je važno istaknuti prikaz povijesnog razvoja zadužnice kroz mnogobrojne izmjene i dopune Ovršnog zakona. Naime, u situaciji kada građanskopravni sporovi traju i više desetaka godina, razumijevanje zakonskih promjena kroz koje je prolazila zadužnica nužno je za shvaćanje relevantne sudske prakse. U situaciji prije spomenute podnormiranosti upravo je sudska praksa bila veoma važan izvor za davanje što jasnijeg obrisa instituta zadužnice. Budući da ne postoji samo jedan zakonski tekst koji bi uređivao zadužnicu, nakon toga je pružen prikaz svih zakonskih i podzakonskih akata koji se odnose na zadužnicu. U poglavlju koje se bavi oblicima zadužnica objašnjene su razlike između zadužnice i bjanko zadužnice, a u poglavlju o Registru zadužnica i bjanko zadužnica dan je prikaz te baze podataka i podataka koje ona sadrži. U poglavlju o prenosivosti zadužnice objašnjava se zakonska podloga na temelju koje zadužnice kolaju u prometu, dok je u poglavlju o dospelosti tražbine iz zadužnice prikazan stav pravne teorije glede nekih otvorenih pitanja vezanih uz trenutak dospelosti te rok naplate po zadužnici. Poglavlja koja se bave zastarom prava iz zadužnice, ovrhom na temelju zadužnice, pravnim sredstvima protiv zadužnice, zahtjevom za povratom zadužnice te (ne)postojanjem pravnog interesa za pokretanje parničnog postupka dotiču se mnogih otvorenih pitanja koja je zakonodavac propustio detaljnije urediti. Zato se

⁴ NN br. 57/96, 29/99, 42/00, 173/03, 194/03, 151/04, 88/05, 121/05, 67/08, dalje: OZ/96.

⁵ Čl. 183. OZ/96.

u njima ukazuje na stavove pravnih teoretičara i sudske prakse o tim temama, na neka njihova neslaganja te čak, u nekim slučajevima, i kontradiktornosti.

Svrha je ovog rada prikazati dokle je došao zakonodavac u uređivanju zadužnice, koja rješenja za popunjavanje pravnih praznina nudi pravna teorija, a koja sudska praksa te posljedično, davanje cjelovitog i aktualnog prikaza instituta zadužnice. Na temelju tako provedene analize daju se smjernice za postupanja *de lege ferenda*.

2. POJAM, PРАВNA ПРИРОДА I ГОСПОДАРСКА УЛОГА ЗАДУЖНИЦЕ

Zadužnica je posebnost hrvatskog prava i na poredbenoj razini ne postoji identičan institut.⁶ U kontekstu hrvatskog prava zadužnica je definirana Ovršnim zakonom⁷ i kao takva je univerzalno prihvaćena. Riječ je o privatnoj ispravi potvrđenoj kod javnog bilježnika kojom dužnik daje suglasnost da se radi naplate tražbine određenog vjerovnika zaplijene svi računi koje dužnik ima kod banaka te da se novac s tih računa, u skladu s njegovom izjavom sadržanom u toj ispravi, isplaćuje vjerovniku.⁸ Ovako definirana, zadužnica po svojoj pravnoj prirodi predstavlja jednostrani,⁹ formalni, samostalni pravni posao koji ima i javnopravni učinak.¹⁰ Zaduznica je jednostrani pravni posao jer nastaje očitovanjem samo jedne strane u pravnom poslu – dužnika.¹¹ Formalnost zadužnice očituje se u tome što su njezin oblik i sadržaj određeni Pravilnikom o obliku i sadržaju zadužnice (NN 115/12, 82/2017, u daljnjem tekstu: Pravilnik o zadužnici) i Pravilnikom o obliku i sadržaju bjanko zadužnice (NN 115/12, 82/2017, u daljnjem tekstu: Pravilnik o bjanko zadužnici) te je nužno da bude solemnizirana kod javnog bilježnika.¹² Zaduznica je ponajprije sredstvo osiguranja plaćanja jer predstavlja sredstvo prisile prema dužniku da ispuni svoju obvezu iz osnovnog pravnog posla te se „aktivira“ tek ukoliko dužnik ne bi ispunio svoju obvezu iz osnovnog posla.¹³ Zaduznica je i samostalan pravni posao koji prati neki osnovni pravni posao sa svrhom njegova

⁶ Isto i: Vukmir, B., „Kritički osvrt na zadužnicu“, *Pravo i porezi: časopis za pravnu i ekonomsku teoriju i praksu*, vol. 19 br. 4, 2010., str. 3.; Uzelac, A., Brozović, J., „Zadužnica: evolucija, aktualno stanje i otvorena pitanja“, *Zbornik radova s II. međunarodnog savjetovanja Aktualnosti građanskog procesnog prava – nacionalna i uspredna pravnoteorijska i praktična dostignuća*, Pravni fakultet Split 2016., str. 59.

⁷ Ovršni zakon, NN 112/12, 25/13, 93/14, 55/16, 73/17, 131/20, dalje: OZ.

⁸ Čl. 214. st. 1. OZ.

⁹ V. Amon, F. ... (et al.), *Mjenica i zadužnica: i ostali načini podmirenja obveza (u praktičnom korištenju): prijeboj, cesija, asignacija, TEB – poslovno savjetovanje*, Zagreb 2006., str. 212.

¹⁰ V. Jug, J., „Zadužnica u hrvatskom pravnom sustavu i sudskoj praksi“, *Javni bilježnik*, vol. 21, br. 44, 2017., str. 9.

¹¹ V. Amon loc. cit.

¹² Jug, loc. cit.

¹³ Amon, op. cit. str. 215.

osiguranja i pojačanja.¹⁴ Javnopravni učinak zadužnice proizlazi iz toga što joj se priznaje pravni učinak rješenja o ovrsi te svojstvo ovršne isprave.¹⁵

Budući da se cilj zadužnice kao pravnog posla ne može iščitati iz same zadužnice, ona je apstraktni pravni posao.¹⁶ Ona ima temelj u nekom pravnom poslu, no to nije nužno vidljivo iz same zadužnice.¹⁷ U Pravilniku o zadužnici tako se navodi obveza unošenja visine tražbine uvećana za ugovorene kamate i, ako postoje, ostale sporedne tražbine te visine zateznih kamata koje teku od dana određenog od strane vjerovnika, odnosno od dana kada vjerovnik podnese zadužnicu na naplatu.¹⁸ Dakle, ne postoji obveza unošenja podataka o osnovnom pravnom poslu u zadužnicu iako neki teoretičari smatraju da je takva mogućnost otvorena, s obzirom na to da nije zabranjena.¹⁹ No, na taj bi način zadužnica izgubila svojstvo apstraktnosti.²⁰ Suprotno je mišljenje da je sadržaj zadužnice definiran u Pravilniku o zadužnici ujedno i jedini sadržaj koji zadužnica može imati.²¹ Takav stav opravdava se time da bi zakonodavac dao mogućnost unošenja osnovnog pravnog posla u zadužnicu da je imao takvu namjeru.²² Apstraktnost zadužnice dolazi do punog izražaja kod bjanko zadužnice jer se iznos tražbine u nju upisuje naknadno.²³

Koliko je apstraktnost zadužnice povoljna za vjerovnika, toliko je ona nepovoljna za dužnika jer omogućava štetne manipulacije na njegov račun.²⁴ Najčešći su primjeri iz prakse pokušaji naplate tražbine iz zadužnice nakon podmirenja obveze iz temeljnog pravnog posla ili naplata tražbine za pravni posao koji nije bio osiguran zadužnicom.²⁵ Na pitanje je li zadužnica vrijednosni papir, pravna je teorija gotovo jednoglasno dala potvrđan odgovor.²⁶ Prema Zakonu o obveznim odnosima,²⁷ *vrijednosni papir jest isprava kojom se njezin izdavatelj obvezuje ispuniti obvezu upisanu u toj ispravi njezinom zakonitom imatelju.*²⁸ Da bi neka takva isprava bila vrijednosni papir, mora sadržavati bitne sastojke navedene u čl. 1136. st. 1. ZOO-a. Usporedbom navedenih odredbi s odredbama sadržanima u čl. 4. Pravilnika

¹⁴ Jug, loc. cit.

¹⁵ Ibid.

¹⁶ Jug, op. cit. str. 10.

¹⁷ Ibid.

¹⁸ Čl. 4. st. 1. Pravilnika o zadužnici.

¹⁹ V. Amon, op. cit., str. 213.

²⁰ Ibid.

²¹ V. Jug, loc. cit.

²² Ibid.

²³ Ibid. Više o obliku bjanko zadužnice vidi infra poglavlje 5.2.

²⁴ Jug, loc. cit.

²⁵ „Završio pod ovrhom i s blokiranim računom zbog bjanko zadužnice koju nikad nije vidio“, *Novi list*, <https://www.novolist.hr/novosti/hrvatska/gradani-oprez-završio-pod-ovrhom-i-s-blokiranim-racunom-zbog-bjanko-zaduznice-koju-nikad-nije-vidio/>. Posjećeno: 24. ožujka 2021.

²⁶ V. Amon, op. cit., str. 214., Jug, op. cit. str. 9., Vukmir, op. cit. str. 6., Gorenc, V., *Ugovorno trgovačko pravo*, Veleučilište s pravom javnosti Baltazar Zaprešić, Zaprešić, 2015., str. 205. Glede ocjene zadužnice kao vrijednosnog papira do Zakona o izmjenama i dopunama ovršnog zakona 2005. vidi: Jug, loc. cit., bilj. 36.

²⁷ Zakon o obveznim odnosima, NN 35/05, 41/08, 125/11, 78/15, 29/18, dalje: ZOO.

²⁸ Čl. 1135. st. 1. ZOO-a.

o zadužnici u kojima su postavljeni zahtjevi glede bitnih sastojaka zadužnice, vidljivo je da zadužnica sadrži sve spomenute sastojke te je, dakle, možemo smatrati vrijednosnim papirom.²⁹ U prilog tome govori i čl. 214. st. 4. OZ-a koji kod prijenosa tražbine iz zadužnice upućuje na odredbe istog zakona koje se odnose na vrijednosne papire.³⁰ Budući da je jedan od bitnih sastojaka zadužnice ime vjerovnika ili osobe na koju je vjerovnik prenio svoja prava iz zadužnice, te samo navedene osobe mogu tražiti njezino ispunjenje, radi se o vrijednosnom papiru na ime.³¹ Nešto je drukčija situacija s bjanko zadužnicom. Budući da u trenutku izdavanja bjanko zadužnica ne mora sadržavati podatke o svoti tražbine te o vjerovniku, što proizlazi iz čl. 215. st.1. OZ-a, ona tada još nema karakteristike vrijednosnog papira. Bjanko zadužnica, dakle, postaje vrijednosni papir tek od trenutka unosa tih podataka.³²

Karakteristike zadužnice izravno su povezane s gospodarskom ulogom zadužnice. Ona u poslovnoj praksi predstavlja vrlo jednostavno i brzo sredstvo osiguranja plaćanja. Zbog toga je s vremenom postala vrlo popularno sredstvo osiguranja plaćanja u gospodarstvu i polako, ali sigurno, istisnula druga do tada popularna sredstva osiguranja plaćanja kao što je primjerice akceptni nalog.³³ Naime, zadužnica se pokazala kao brzo i jeftino sredstvo osiguranja jer je trošak solemnizacije zadužnice kod javnog bilježnika mnogo manji od skupih bankarskih garancija te je mnogo efikasnije sredstvo osiguranja od mjenice s obzirom na to da se podnošenjem zadužnice na naplatu terete svi računi dužnika.^{34 35}

3. USPOREDBA SA SRODNIM INSTITUTIMA – AKCEPTNI NALOG, MJENICA, POREDBENOPRAVNE PARALELE

Prije nego što je ukinut 1999. godine³⁶ zbog mnogih zlouporaba prava, vrlo popularno sredstvo osiguranja plaćanja bio je akceptni nalog. To je bio naziv obrasca naloga koji se koristio u platnom prometu između pravnih osoba kojim je izdatnik akceptnog naloga davao nalog banci za prijenos određene svote novčane tražbine s njegova računa na račun korisnika akceptnog naloga.³⁷ Za razliku od zadužnice koja je samo sredstvo osiguranja plaćanja, akceptni nalog bio je i sredstvo plaćanja, no nije imao svojstvo vrijednosnog papira već je bio obrazac platnog prometa.³⁸

²⁹ Jug, loc. cit.

³⁰ Jug, op. cit. str. 10.

³¹ Vukmir, loc. cit.

³² Ibid.

³³ Šafranko, Z., „Zadužnica i njezino novo ovršnopravno uređenje“, *Pravo u gospodarstvu: časopis za gospodarsko-pravnu teoriju i praksu*, vol. 49 br. 6, 2010., str. 1489.

³⁴ Ibid.

³⁵ Više o usporedbi mjenice i zadužnice v. infra poglavlje 3.

³⁶ Čl. 2. i 3. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o obliku, sadržaju i uporabi obrazaca platnog prometa NN 21/99.

³⁷ Uzelac, op. cit. str. 64.

³⁸ Ibid.

Analizom obrasca akceptnog naloga³⁹ vidljivo je da je on sadržavao datum dospijeca i svrhu izdavanja, dva bitna sastojka koje zadužnica ne sadržava. Komparativni nedostatak u odnosu na zadužnicu predstavlja opseg naplate kod akceptnog naloga jer se tereti samo jedan račun – onaj koji je naveden na obrascu.

Sličnosti između zadužnice i mjenice proizlaze iz činjenice da su oba instituta vrijednosni papiri te da se i zadužnica i mjenica upotrebljavaju kao sredstvo osiguranja plaćanja.⁴⁰ S druge strane, suštinsku razliku između ova dva instituta predstavljaju različiti načini naplate tražbine. Dok se zadužnica podnosi na naplatu Financijskoj agenciji (dalje: Agencija), mjenica se podnosi banci koja treba teretiti račun dužnika.⁴¹ Naplata mjenice, dakle, moguća je samo s računa u jednoj banci, dok se podnošenjem zadužnice na naplatu terete svi računi dužnika. U ovršnom postupku zadužnica ima svojstvo ovršne isprave, a mjenica vjerodostojne isprave⁴² što omogućuje dužniku da protiv rješenja o ovrsci na temelju mjenice izjavi prigovor čime ovršni postupak postaje parnični postupak.⁴³ Prednosti su mjenice u odnosu na zadužnicu jednostavnost izdavanja (nije potreban javni bilježnik) te širina primjene s obzirom na to da može služiti kao sredstvo kreditiranja i kao sredstvo plaćanja.⁴⁴ Mjenici u prilog ide i stabilnost normativnog uređenja u međunarodnoj poslovnoj praksi⁴⁵ te unutar hrvatskog pravnog okvira jer je iscrpno uređena Zakonom o mjenici dok je zadužnici posvećeno tek nekoliko članaka Ovršnog zakona.

Kako je već navedeno, u hrvatskom pravu institut zadužnice predstavlja strogo formalni, jednostrani privatnopravni akt dužnika kojim se preuzima obveza ispunjenja određene novčane tražbine te se daje suglasnost da se radi njezine naplate mogu plijeniti računi dužnika i s njih prenositi sredstva na vjerovnika – s javnopravnim učincima rješenja o ovrsci i ovršne isprave.⁴⁶ Iako hrvatsko pravo poznaje taj institut tek od 1996. godine, u pravnoj je teoriji uočeno da se javnobilježnička ovršna isprava iz čl. 54. Zakona o javnom bilježništvu (identično rješenje sadrži i §4 austrijskog *Notariatsordnung* iz kojeg je i preuzeta) po svojim učincima i obliku može uspoređivati sa zadužnicom, iz čega se može zaključiti da je i prije zadužnice⁴⁷ postojalo slično pravno sredstvo.⁴⁸ Iako u poredbenom pravu institut zadužnice nije poznat, javnobilježnička ovršna isprava koristi se u više europskih zemalja.⁴⁹ Zbog raširenosti uporabe, javnobilježnička ovršna isprava

³⁹ Obrazac br. 46 u Pravilniku o obliku, sadržaju i uporabi obrazaca platnog prometa NN 81/96, 109/96, 49/97, 94/97, 50/98, 2/99.

⁴⁰ Uzelac, op. cit. 63.

⁴¹ Čl. 34. st. 2. Zakona o mjenici NN 74/94, 92/10 (dalje: ZM).

⁴² Čl. 31. st. 1. OZ-a.

⁴³ Čl. 57.-58. OZ-a.

⁴⁴ Uzelac, op. cit. str. 64.

⁴⁵ Ženevska konvencija od 7. lipnja 1930. o jedinstvenom zakonu o trasiranim i vlastitim mjenicama.

⁴⁶ Dika, M., *Građansko ovršno pravo: Opće građansko ovršno pravo*, I. knjiga, Narodne novine, 2007., str. 269.

⁴⁷ Zakon o javnom bilježništvu donesen je 1993. godine.

⁴⁸ Uzelac, op. cit. str. 66.

⁴⁹ Javnobilježničku ovršnu ispravu nalazimo npr. u čl. L111-3 francuskog *Code des procédures civiles d'exécution* ili u čl. 19 belgijskog *Loi du 25 ventôse an XI contenant organisation du notariat*.

prisutna je i u pravu Europske unije te je unesena u Uredbu (EU) br. 655/2014 o uspostavi postupka za europski nalog za blokadu računa kako bi se pojednostavila prekogranična naplata duga u građanskim i trgovačkim stvarima te u Uredbu (EZ) br. 805/2004 o uvođenju europskog naloga za izvršenje za nesporne tražbine.⁵⁰ U potonjoj javnobilježnička ovršna isprava ima značaj „autentične isprave“⁵¹ koja se izvršava bez potrebe izjavljivanja izvršivosti i bez ikakve mogućnosti osporavanja njezine izvršivosti.⁵² Može se zaključiti da, iako zadužnica nije poznata drugim pravnim sustavima, u poredbenom pravu postoje instituti koji po obliku i sadržaju imaju (neka) svojstva zadužnice.

4. (R)EVOLUCIJA PRAVNOG UREĐENJA ZADUŽNICE: OD 1996. DO DANAS

4.1. Povijesni razvoj pravnog uređenja zadužnice

Zadužnica je prvi put uvedena u hrvatski pravni poredak (pod drugim imenom, ali sa svim karakteristikama tog instituta) OZ/96. Od tada pa do danas, zadužnica je bila uređivana i mijenjana s tri Ovršna zakona i četiri novele zakona. Unatoč mnogobrojnim promjenama, institut zadužnice i dvadeset pet godina poslije ostaje podnormiran što dovodi do potencijalnih opasnosti.

4.1.1. Ovršni zakon (1996. g.)

Donošenjem OZ/96. u hrvatski pravni poredak uveden je institut pod nazivom *zapljena računa po pristanku dužnika* (čl. 183.).⁵³ Tim institutom dužnik je mogao dati suglasnost da se radi naplate vjerovnikove tražbine zaplijeni njegov račun kod banke ili druge pravne osobe koja obavlja poslove platnog prometa te izravnu isplatu novčanih sredstava s tog računa vjerovniku, u skladu s izjavom danom u toj ispravi.⁵⁴ Ta isprava trebala je sadržavati javnobilježnički ovjeren potpis dužnika te je imala učinak pravomoćnoga rješenja o ovrsi.⁵⁵ Vjerovnik ju je dostavljao

⁵⁰ Jedno od pitanja koje se pojavilo u praksi, a važno je i u kontekstu zadužnice, jest definiranje ovlasti javnih bilježnika u odnosu na sudove u smislu Uredbe (EZ) br. 805/2004. Tu su se kao značajne pokazale odluke Suda EU-a C-484/15 *Zulfikarpašić v Gajer*, 9. ožujka 2017., ECLI:EU:C:2017:199 te C-300/14 *Imtech Marine Belgium NV v Radio Hellenic SA*, 17. prosinca 2015., ECLI:EU:C:2015:825. Više o tome: Van Boxstael, J.-L.; Van Drooghenbroeck, J.-F.; *L'acte notarié certifié comme "titre exécutoire européen" – Un bref état des lieux en droit belge*, 2017., Dostupno na: https://dial.uclouvain.be/pr/boreal/object/boreal/3A183370/datastream/PDF_01/view. Posjećeno 3. srpnja, 2021.

⁵¹ Izraz „autentična isprava“ stran je hrvatskoj pravnoj terminologiji te bi prikladniji prijevod bio „javna isprava“, isto i: Uzelac op. cit. u bilj. 62., str. 67. Izraz „l'acte authentique“, kako je definiran u čl. 1369. francuskog Code civilea, ima pravne karakteristike naše javne isprave pa je moguće da se ovdje posegnulo za doslovnim prevođenjem ovog francuskog pojma.

⁵² Čl. 25. st. 2. Uredbe (EZ) br. 805/2004.

⁵³ Jug, op. cit. str. 11.

⁵⁴ Čl. 183. st. 1. OZ/96.

⁵⁵ Ibid.

banci ili drugoj pravnoj osobi koja obavlja poslove platnog prometa, a imala je učinke dostave sudskog rješenja o ovrsi.⁵⁶ Zapljena računa po pristanku dužnika nije imala utjecaja na provedbu ovrhe na plaći radi namirenja tražbine po osnovi zakonskoga uzdržavanja, naknade štete nastale po osnovi narušena zdravlja ili smanjenja, odnosno gubitka radne sposobnosti i naknade štete po osnovi izgubljenog uzdržavanja zbog smrti davatelja uzdržavanja.⁵⁷ Taj institut nije imao veći značaj u svakodnevnoj primjeni zbog tada velike popularnosti akceptnog naloga koji je bio vrlo jednostavan za uporabu.⁵⁸

4.1.2. Izmjene i dopune Ovršnog zakona (1999. g.)

Zakonom o izmjenama i dopunama Ovršnog zakona iz 1999. g.⁵⁹ značajno je izmijenjen institut zadužnice. Najveća je novost uvođenje bjanko zadužnice⁶⁰ čime se pojavljuje izraz „zadužnica“ u pravnoj terminologiji.⁶¹ Navedeni je institut reguliran novim čl. 183a. st.1. OZ/96. koji je ovlašćivao dužnika (koji je ujedno i trgovac) da ispravom (bjanko zadužnicom) s njegovim javno ovjеровljenim potpisom dade suglasnost da se radi naplate tražbine, čiji će iznos biti naknadno upisan u bjanko zadužnici, zaplijene određeni ili svi njegovi računi kod pravnih osoba koje obavljaju poslove platnoga prometa te da se novčana sredstva s tih računa, u skladu s njegovom izjavom sadržanom u toj ispravi, izravno s računa isplate vjerovniku koji je određen u bjanko zadužnici ili koji će naknadno biti u nju upisan. Bjanko zadužnica je imala, baš kao i obična zadužnica, učinak pravomoćnog rješenja o ovrsi,⁶² a njezin sadržaj i oblik određeni su u posebnom Pravilniku.⁶³

Kod obične zadužnice (koja se i dalje naziva zapljena računa po pristanku dužnika) došlo je do nekoliko promjena. Dužnik je po novom uređenju mogao dati suglasnost za zapljenu svih njegovih računa, obvezu prema vjerovniku sada mogu preuzeti i druge osobe uz dužnika (istodobno s njim ili naknadno) u svojstvu jamaca plateca i to izjavom na kojoj je javno ovjеровljen njihov potpis, a koja je po svom sadržaju ista s izjavom dužnika, dok s druge strane vjerovnik sad ima mogućnost prenijeti svoja prava iz zadužnice na drugu osobu.⁶⁴ Ovim su izmjenama zadužnica i bjanko zadužnica dobile također svojstvo ovršnih isprava, što je značilo da se sada na temelju njih može i na drugim predmetima ovrhe tražiti ovrha protiv dužnika ili jamaca plateca.⁶⁵ Unatoč tim promjenama, zadužnica još nije ušla u širu uporabu.⁶⁶

⁵⁶ Čl. 183. st. 2. OZ/96.

⁵⁷ Čl. 183. st. 3. OZ/96.

⁵⁸ Amon, op. cit. str. 211.

⁵⁹ Dalje: ZIDOZ/99.

⁶⁰ Čl. 25. ZIDOZ/99.

⁶¹ Šafranko navodi da je termin „zadužnica“ već korišten u pravnoj terminologiji, točnije u čl. 1428. Općeg građanskog zakonika. V. Šafranko, op. cit. str. 1491.

⁶² Čl. 183a. st. 2. OZ/96.

⁶³ Pravilnik o obliku i sadržaju bjanko zadužnice, NN 107/1999.

⁶⁴ Čl. 24. ZIDOZ/99.

⁶⁵ Čl. 183. st. 7. OZ/96.

⁶⁶ Amon, loc. cit.

4.1.3. Izmjene i dopune Ovršnog zakona (2003. g.)

Zakonom o izmjenama i dopunama Ovršnog zakona iz 2003.⁶⁷ godine zadužnica i bjanko zadužnica neznatno su mijenjane. Po novom je uređenju dužnik kod zadužnice i bjanko zadužnice davao suglasnost za zapljenu svih računa koje je imao, a ne samo određenog računa ili nekih od računa, što je dodatno osiguralo poziciju vjerovnika.⁶⁸ U to vrijeme i praksa prepoznaje sve prednosti zadužnice te ona polako postaje glavni instrument osiguranja plaćanja.⁶⁹

4.1.4. Izmjene i dopune Ovršnog zakona (2005. g.)

Zakon⁷⁰ iz 2005. godine donio je tri nove promjene vezane uz zadužnicu. Naslov članka 183. OZ/96 izmijenjen je te je po novom glasio *Zapljena računa na temelju zadužnice*.⁷¹ Time je konačno ušao u uporabu izraz „zadužnica“ i za običnu zadužnicu.⁷² Druga promjena ticala se toga da je zadužnicu i bjanko zadužnicu moguće izdati samo u jednom primjerku.⁷³ Trećom je promjenom ukinuto ograničenje da samo trgovci mogu izdati bjanko zadužnicu.⁷⁴

4.1.5. Ovršni zakon (2010. g.)

Iako Ovršni zakon iz 2010. godine⁷⁵ nije nikada stupio na snagu, primjenjivale su se neke njegove odredbe, između ostalih i one koje su se odnosile na zadužnicu i bjanko zadužnicu.⁷⁶ Značajna se promjena dogodila glede oblika zadužnice i bjanko zadužnice. Po novome uređenju, za njihovu je valjanost potrebno da budu u obliku privatne isprave potvrđene kod javnog bilježnika.⁷⁷ Time je porasla odgovornost javnih bilježnika čime zadužnica dodatno dobiva na značaju.⁷⁸ Novost je bio i čl. 126. st. 5. OZ/10. koji je određivao presumpciju istinitosti sadržaja bjanko zadužnice ako vjerovnik naknadno upiše iznos tražbine koji je manji ili jednak onome za koji mu je dužnik dao suglasnost u trenutku potvrde kod javnog bilježnika te podatke o vjerovniku.⁷⁹

⁶⁷ Zakon o izmjenama i dopunama Ovršnog zakona, NN 173/2003, dalje: ZIDOZ/03.

⁶⁸ ZIDOZ/03. čl. 66., čl. 67.

⁶⁹ Amon, loc. cit.

⁷⁰ Zakon o izmjenama i dopunama Ovršnog zakona, NN 88/2005, dalje: ZIDOZ/05.

⁷¹ ZIDOZ/05. čl. 85. st. 1. i čl. 86.

⁷² Jug, op. cit. str. 12.

⁷³ ZIDOZ/05. čl. 85. st. 2.

⁷⁴ ZIDOZ/05. čl. 86.

⁷⁵ Ovršni zakon, NN 139/10, 125/11, 150/11, 154/11, 12/12, 70/12, dalje: OZ/10.

⁷⁶ Jug, loc. cit.

⁷⁷ Čl. 125. st. 1. i čl. 126. st. 1. OZ/10.

⁷⁸ Jug, loc. cit.

⁷⁹ Ibid.

4.1.6. Ovršni zakon (2012. g.)

U Ovršni zakon iz 2012. godine⁸⁰ unesene su sve one promjene instituta zadužnice koje su donesene od njezina nastanka 1996. godine, uključujući i one iz OZ/10. koji nikad nije stupio na snagu.⁸¹ Novost je bila uvođenje Registra zadužnica i bjanko zadužnica (dalje: Registar).⁸² U OZ su tako uvedene odredbe kojima se određuje koje podatke sadrži Registar,⁸³ dužnost javnog bilježnika da priopći te podatke elektroničkim putem službi Registra,⁸⁴ odredbe o povjerljivosti podataka iz Registra,⁸⁵ o obveznom upisu u Registar zadužnice ili bjanko zadužnice ovjerene ili potvrđene prije stupanja na snagu OZ-a, a prije podnošenja iste na naplatu⁸⁶ te odredbe o postupanju Agencije sa zadužnicama i bjanko zadužnicama koje nisu upisane u Registar ili s onima čiji se podaci ne podudaraju s podacima iz Registra.⁸⁷ Zakonom je bila propisano i donošenje pravilnika o sadržaju i načinu vođenja Registra,⁸⁸ što je i učinjeno donošenjem Pravilnika o registru zadužnica i bjanko zadužnica (dalje: Pravilnik o registru).⁸⁹ Efikasnosti zadužnice kao sredstva osiguranja plaćanja pridonijelo je i donošenje Zakona o provedbi ovrhe na novčanim sredstvima (dalje: ZPONS) iste godine, čime je ovrhu zadužnica preuzela Agencija.⁹⁰

4.1.7. Izmjene i dopune Ovršnog zakona (2014. g.)

Izmjene iz 2014. godine⁹¹ rezultirale su dvjema promjenama. Prva se odnosila na to da će Agencija za naplatu na temelju zadužnica upisanih u Registar postupiti kao u povodu pravomoćnog rješenja o ovrsi, a kod onih koje nisu upisane u Registar kao u povodu zahtjeva za izravnu naplatu.⁹² Druga se promjena odnosila na to da vjerovnik više ne treba tražiti upis stare zadužnice u Registar prije nego što je podnese na naplatu te je brisana odredba da Agencija neće upisati u Očevidnik neizvršenih osnova za plaćanje niti izvršiti onu zadužnicu ili bjanko zadužnicu koja nije upisana u Registar.⁹³

⁸⁰ Ovršni zakon, NN 112/12, 25/13, 93/14, 55/16, 73/17, 131/20.

⁸¹ Jug, loc. cit.

⁸² Ibid.

⁸³ Čl. 216. st. 1. OZ-a.

⁸⁴ Čl. 216. st. 2. OZ-a.

⁸⁵ Čl. 216. st. 4. OZ-a.

⁸⁶ Čl. 216. st. 6. OZ-a.

⁸⁷ Čl. 216. st. 8. OZ-a.

⁸⁸ Čl. 216. st. 3. OZ-a.

⁸⁹ Pravilnik o registru zadužnica i bjanko zadužnica, NN 115/12, 125/2014, 82/2017.

⁹⁰ Uzelac, op. cit. str. 60.

⁹¹ Zakon o izmjenama i dopunama Ovršnog zakona, NN 93/2014, dalje: ZIDOZ/14.

⁹² Čl. 65. ZIDOZ/14.

⁹³ Čl. 70. ZIDOZ/14.

4.1.8. Izmjene i dopune Ovršnog zakona (2017. g.)

Zakonom iz 2017. godine⁹⁴ brisan je članak 208. OZ-a koji se odnosio na naplatu temeljem zadužnice jer se po novom uređenju provedba ovrhe na temelju zadužnice i bjanko zadužnice izjednačuje s provedbom ovrhe na temelju zahtjeva za izravnu naplatu.⁹⁵ Budući da kod zahtjeva za izravnu naplatu Agencija postupa kao u povodu rješenja o ovrsi koje je dostavio sud,⁹⁶ zadužnica i bjanko zadužnica više nemaju svojstvo pravomoćnog rješenja o ovrsi.⁹⁷ Time je izjednačen režim naplate kod Agencije na temelju zadužnica upisanih u Registar i onih koje nisu upisane u Registar.⁹⁸ Važno je i napomenuti da je od sada kod zahtjeva za izravnu naplatu ovrhovoditelj dužan priložiti zadužnicu u izvorniku.⁹⁹ Možda je najznačajnija novost da Agencija sada izdaje nalog bankama za prijenos novčanog iznosa s računa dužnika na onaj vjerovnika tek po isteku roka od 60 dana¹⁰⁰ što je omogućilo veću zaštitu dužnika.¹⁰¹

5. DE LEGE LATA: HRVATSKI POZITIVNOPRAVNI OKVIR ZADUŽNICE

Ovršni zakon, kako je već navedeno izrijekom, definira zadužnicu kao privatnu ispravu potvrđenu kod javnog bilježnika kojom dužnik daje suglasnost da se radi naplate tražbine određenog vjerovnika zaplijene svi računi koje dužnik ima kod banaka te da se novac s tih računa, u skladu s njegovom izjavom sadržanom u toj ispravi, isplaćuje vjerovniku.¹⁰² Pri računima se misli na sve račune u zemlji i u inozemstvu. Zakonodavac široko poima značenje pojma banaka i u njega uključuje i sve druge pravne osobe koje obavljaju platni promet. Drugim riječima, to se odnosi i na štedne banke, štedno-kreditne unije itd.¹⁰³ Zaduznica se izdaje u jednom primjerku te ima pravni učinak rješenja o ovrsi kojim se zapljenjuje tražbina po računu i prenosi na ovrhovoditelja.¹⁰⁴ Ona također ima i svojstvo ovršne isprave na temelju koje se može tražiti ovrha protiv dužnika na drugim predmetima ovrhe.¹⁰⁵ Na zaduznici ili u dodatnim ispravama uz nju, obvezu prema vjerovniku mogu preuzeti i druge osobe u svojstvu jamaca plateca. One mogu preuzeti tu obvezu istodobno s dužnikom ili naknadno, davanjem pisane izjave koja je po svojem sadržaju i obliku

⁹⁴ Zakon o izmjenama i dopunama Ovršnog zakona, NN 73/2017, dalje: ZIDOZ/17.

⁹⁵ Čl. 27. st. 1. ZIDOZ/17.

⁹⁶ Ibid.

⁹⁷ Jug, op. cit. str 13.

⁹⁸ Ibid.

⁹⁹ Čl. 27. st. 2. ZIDOZ/17.

¹⁰⁰ Čl. 27. st. 7. ZIDOZ/17.

¹⁰¹ Jug, loc. cit.

¹⁰² Čl. 214. st. 1. OZ-a.

¹⁰³ Čl. 2. st. 12. OZ-a.

¹⁰⁴ Ibid.

¹⁰⁵ Čl. 214. st. 7. OZ-a.

ista s izjavom dužnika.¹⁰⁶ Prenošenje prava iz zadužnice jednostavno je i moguće je ispravom na kojoj je javno ovjeren potpis vjerovnika kao prenositelja te na taj način novi vjerovnik stječe sva prava koja je imao prethodni vjerovnik.¹⁰⁷ Ovdje je vidljiva težnja zakonodavca da se zadužnica tretira kao i drugi vrijednosni papiri te se prijenos zadužnice obavlja cesijom.¹⁰⁸ Važno je naglasiti da se tražbina iz zadužnice može prenijeti samo u svojem punom iznosu¹⁰⁹ što znači da djelomični prijenosi nisu dopušteni.

U hrvatskom pozitivno-pravnom okviru ukupno je sedam zakonskih i podzakonskih propisa kojima je uređena zadužnica. Riječ je o sljedećim propisima:

- a) **Ovršni zakon (NN 112/12, 25/13, 93/14, 55/16, 73/17, 131/20)** – Na zadužnicu i bjanko zadužnicu posebno se odnose odredbe u čl. 214. i čl. 215. kojima je regulirana zapljena računa na temelju zadužnice odnosno bjanko zadužnice te čl. 216. koji se odnosi na registar zadužnica i bjanko zadužnica. Ostale odredbe koje između ostalog reguliraju i zadužnicu i bjanko zadužnicu sadržane su u čl. 209. o izravnoj naplati, čl. 211. o nedopuštenosti sudske ovrhe, čl. 213. o odgovornosti Agencije i banke te posredno u čl. 185. kojim su određeni posebni uvjeti za prijenos nedjeljive tražbine.
- b) **Pravilnik o obliku i sadržaju zadužnice (NN 115/12, 82/2017)** – uz to što u prilogu sadrži obrazac zadužnice, Pravilnikom se *propisuje oblik i sadržaj zadužnice, koju u skladu s člankom 214. Ovršnog zakona izdaje dužnik za tražbine u kunama ili u kunama uz valutnu klauzulu ili u stranoj valuti.*¹¹⁰
- c) **Pravilnik o obliku i sadržaju bjanko zadužnice (NN 115/12, 82/2017)** – ovaj Pravilnik također sadrži u prilogu obrazac bjanko zadužnice te se njime *propisuju oblik i sadržaj bjanko zadužnice s naznakom najviših iznosa koji se mogu upisati u pojedine vrste te isprave.*¹¹¹
- d) **Pravilnik o registru zadužnica i bjanko zadužnica (NN 115/12, 125/2014, 82/2017)**
- e) – ovim je Pravilnikom uređen Registar zadužnica i bjanko zadužnica kao elektronička baza podataka koja sadrži podatke o zadužnicama i bjanko zadužnicama, a vodi ga Hrvatska javnobilježnička komora.¹¹²
- f) **Zakon o provedbi ovrhe na novčanim sredstvima (NN 68/18, 02/20, 46/20, 47/20)** – u ovome je zakonu kao jedna od osnova za plaćanje navedena i zadužnica odnosno bjanko zadužnica¹¹³ pa je potrebno obratiti pozornost i na njezove odredbe.

¹⁰⁶ Čl. 214. st. 2. OZ-a.

¹⁰⁷ Čl. 214. st. 4. OZ-a.

¹⁰⁸ Više o prijenosu zadužnice vidi infra u poglavlju 5.3.

¹⁰⁹ Čl. 185. st. 1. OZ-a.

¹¹⁰ Čl. 1. Pravilnika o zadužnici.

¹¹¹ Čl. 1. Pravilnika o bjanko zadužnici.

¹¹² Čl. 1. Pravilnika o registru.

¹¹³ V. čl. 3. ZPONS-a.

- g) Pravilnik o obliku i sadržaju zahtjeva za izravnu naplatu (NN 115/12, 127/14, 82/17)** – jedan od naslova za koji ovaj Pravilnik uređuje oblik i sadržaj zahtjeva za izravnu naplatu jest i izravna naplata na temelju zadužnice odnosno bjanko zadužnice.¹¹⁴
- h) Zakon o obveznim odnosima (NN 35/05, 41/08, 125/11, 78/15, 29/18)** – budući da je u ranijoj analizi već utvrđeno da zadužnica ima svojstva vrijednosnih papira, tako se i na nju odnose odredbe ZOO-a koje su relevantne za vrijednosne papire, a nalaze se u čl. 1135. do 1162. ZOO-a.

5. 1. Oblik zadužnice

Kao što je vidljivo iz naslova članaka 214. i 215. OZ-a, postoje dva oblika zadužnica: obična¹¹⁵ zadužnica i bjanko zadužnica. Iako se u literaturi koristi i izraz „vrste“ zadužnica, u ovom je radu zauzeto stajalište da se radi o „oblicima“ zadužnica. Razlog je tome što bjanko zadužnica proizvodi pravne učinke tek kada se u nju unesu svi elementi, dakle i oni elementi koji nisu trebali biti uneseni prilikom izdavanja.¹¹⁶ U takvom konačnom obliku ona se ne razlikuje od obične zadužnice pa je ispravnije koristiti termin „oblik“ zadužnice.¹¹⁷ Razlikovanje oblika zadužnica ima veliko praktično značenje, osobito u poslovanju trgovačkih subjekata. Osnovne razlike bjanko zadužnice u odnosu na običnu zadužnicu očituju se u sljedećem:

- obična zadužnica mora prilikom izdavanja imati navedenu osobu vjerovnika, dok se kod bjanko zadužnice vjerovnik može unijeti naknadno¹¹⁸
- svota tražbine upisana je kod obične zadužnice, a kod bjanko zadužnice upisuje se naknadno¹¹⁹
- za bjanko zadužnicu propisani su maksimalni iznosi koji se mogu unijeti u pojedine vrste te isprave¹²⁰
- za bjanko zadužnicu vrijedi presumpcija istinitosti glede sadržaja ukoliko vjerovnik naknadno upiše iznos tražbine koji je manji ili jednak onome za koji mu je dužnik dao suglasnost u trenutku potvrde kod javnog bilježnika te podatke o vjerovniku.¹²¹

Ovdje treba napomenuti da je u trgovačkom prometu roba i usluga bjanko zadužnica vrlo jednostavan instrument osiguranja upravo zbog navedenih razlika u odnosu na običnu zadužnicu i mjenicu. To je prepoznala i poslovna praksa pa ne čudi da se u praksi između trgovačkih subjekata ona sve više koristi i istiskuje

¹¹⁴ V. čl. Pravilnika o obliku i sadržaju zahtjeva za izravnu naplatu.

¹¹⁵ U daljnjem izlaganju povremeno će biti korišten i izraz „obična zadužnica“ kada se govori o zadužnici radi lakšeg razlikovanja od bjanko zadužnice.

¹¹⁶ V. Vukmir, op. cit. str. 4., Šafranko, op. cit. str. 1490.

¹¹⁷ Ibid.

¹¹⁸ Čl. 215. st. 1. OZ-a.

¹¹⁹ Ibid.

¹²⁰ Čl. 9. Pravilnika o bjanko zadužnici.

¹²¹ Čl. 215. st. 5. OZ-a.

mjenicu kao tradicionalno sredstvo plaćanja u trgovačkim ugovorima. U ostalom se odredbe OZ-a koje se odnose na običnu zadužnicu, a tiču se preuzimanja obveze od jamaca plataca, dostave te prenošenja isprave primjenjuju i na bjanko zadužnicu.¹²² Oblik i sadržaj zadužnice i bjanko zadužnice zajedno s pripadajućim primjercima obrazaca detaljno su uređeni Pravilnikom o zadužnici odnosno Pravilnikom o bjanko zadužnici. Oba obrasca sastoje se od četiri stranice, a tekst obrazaca može se ispisati i računalom.¹²³

5.2. Registar zadužnica i bjanko zadužnica

Registar zadužnica i bjanko zadužnica jest baza podataka u elektroničkom obliku koju vodi Hrvatska javnobilježnička komora, a sadrži podatke o izdanim zadužnicama.¹²⁴ U hrvatski pravni sustav uveden je Ovršnim zakonom 2012. godine.¹²⁵ U Registar se unose podaci o osobi koja je izdala zadužnicu, o vrsti zadužnice, o osobi u čiju je korist izdana zadužnica, je li preuzeto jamstvo za obvezu iz zadužnice i tko ga je preuzeo, o iznosu tražbine za koji je izdana, odnosno kod bjanko zadužnice koji se najviši iznos može u nju upisati, o javnom bilježniku koji je ispravu potvrdio te podaci o datumu i poslovnom broju potvrde.¹²⁶ Te je podatke javni bilježnik koji je potvrdio zadužnicu dužan dostaviti u Registar odmah nakon potvrde zadužnice.¹²⁷ U pravnoj je teoriji primijećeno da postoji razlika između podataka koje zadužnica može sadržavati i onih za koje postoji obveza upisa u Registar, što može dovesti do neusuglašenosti između stanja u Registru i stvarnoga stanja.¹²⁸ Tako u Registru neće biti vidljivi podaci o naknadno preuzetom jamstvu, o prijenosu prava iz zadužnice na drugog vjerovnika, o naknadnom upisu vjerovnika ili o dobrovoljnom namirenju tražbine iz zadužnice od strane samog dužnika, što dovodi do nesigurnosti.¹²⁹ Navedene bi nedostatke trebalo uzeti u obzir pri budućim izmjenama pravne regulative. Eventualne su izmjene podataka upisanih u Registar moguće, no samo radi ispravka očitih pogrešaka u pisanju što će se onda i posebno naznačiti u Registru.¹³⁰ Podaci koji se nalaze u Registru povjerljivi su te njima mogu pristupiti samo javni bilježnik (onim podacima koje je sam unio u Registar),¹³¹ Agencija (radi provjere istinitosti zadužnica kad se na temelju njih zatraži naplata tražbina koje su u njima utvrđene)¹³² te sud ili drugo nadležno tijelo

¹²² Čl. 215. st. 3. OZ.a.

¹²³ V. čl. 2. Pravilnika o zadužnici i Pravilnika o bjanko zadužnici.

¹²⁴ Čl. 1. Pravilnika o registru.

¹²⁵ Mihelčić, G., „Zadužnica i bjanko zadužnica u svjetlu novouvedenih pravila o registru zadužnica i bjanko zadužnica“, *Javni bilježnik*, br. 38, 2013., str. 9.

¹²⁶ Čl. 1. st. 2. Pravilnika o Registru.

¹²⁷ Čl. 2. st. 2. Pravilnika o Registru.

¹²⁸ Mihelčić, op. cit. str. 18.

¹²⁹ Ibid.

¹³⁰ Čl. 2. st. 3. Pravilnika o Registru.

¹³¹ Čl. 2. st. 4. Pravilnika o Registru.

¹³² Čl. 5. st. 5. Pravilnika o Registru.

(u vezi s postupkom koji se pred njima vodi).¹³³ Neki autori zato govore o Registru kao *evidenciji bitno sužene javnosti* te potrebi proširenja prava pristupa podacima iz Registra i tzv. naknadnim jamcima te vjerovnicima na koje su prenesena prava iz zadužnice s obzirom na to da imaju pravni interes saznati te informacije.¹³⁴ To je posebno važno iz aspekta trgovačkih subjekata zbog prirode njihovih odnosa. Nastojanje zakonodavca da uvođenjem Registra pruži veću pravnu sigurnost svakako bi moglo imati pozitivan učinak na poslovanje trgovaca te im olakšati poslovanje. No u situaciji kada postoji diskrepancija između podataka u zadužnici i podataka u Registru te kada značajan krug trgovaca koji imaju pravni interes ne može uopće pristupiti tim podacima, postavlja se pitanje svrhe i funkcionalnosti takvog Registra.¹³⁵

5.3. Prenosivost zadužnice

Jedno od važnih obilježja zadužnice jest i njezina prenosivost na treću osobu. U tom je smislu relevantna odredba čl. 214. st. 4. OZ-a u kojoj stoji da *vjerovnik može svoja prava iz zadužnice prenositi ispravom na kojoj je javno ovjеровljen njegov potpis na druge osobe, koje u tom slučaju stječu prava koja je po toj ispravi imao vjerovnik*. Ta se odredba u jednakoj mjeri primjenjuje i na bjanko zadužnicu.¹³⁶ Svaki takav prijenos zadužnice bilježi se u samoj zadužnici i to na četvrtoj stranici obrasca.¹³⁷ Kako je već navedeno, ovdje su evidentne karakteristike zadužnice kao vrijednosnog papira¹³⁸ pa se na njezin prijenos primjenjuju i odredbe ZOO-a. Kao vrijednosni papiri na ime, zadužnica i ispunjena bjanko zadužnica¹³⁹ prenose se cesijom.¹⁴⁰ Sukladno tome, na odgovarajući se način primjenjuju i odredbe iz čl. 80. do čl. 89. ZOO-a koje se odnose na cesiju.¹⁴¹

Međutim, unatoč neospornim prednostima prenosivosti zadužnice, ona se može pokazati kao vrlo opasna za dužnika te ga izložiti velikim rizicima. Jedan je od važnih elemenata kod izdavanja zadužnice i povjerenje koje dužnik ima u vjerovnika da zadužnica neće biti zloupotrijebljena.¹⁴² Kod sklapanja nekog posla, odnosno davanja osiguranja za taj posao u obliku zadužnice, dužnik još može imati utjecaja na to kome izdaje zadužnicu jer ako to nije osoba od povjerenja, dužnik

¹³³ Čl. 7. Pravilnika o Registru.

¹³⁴ Mihelčić, op. cit. str. 17.

¹³⁵ Slično i Uzelac, op. cit. str. 73.

¹³⁶ Čl. čl. 215. st. 3. OZ-a.

¹³⁷ Čl. 6. st. 1. Pravilnika o zadužnici; čl. 7. st. 1. Pravilnika o bjanko zadužnici.

¹³⁸ V. supra poglavlje 2.

¹³⁹ Iako je u ovome radu zauzeto stajalište da neispunjena bjanko zadužnica ne predstavlja vrijednosni papir, postoji i stajalište da ona do trenutka popunjavanja ima obilježja vrijednosnog papira na donositelja pa se na njezin prijenos supsidijarno primjenjuje čl. 1142. OZ-a. Vidi opširnije: Safranko, op. cit. str. 1507.; Uzelac, op. cit. str. 84.

¹⁴⁰ Čl. 1143. st. 1. ZOO-a.

¹⁴¹ Uzelac, op. cit. str. 81. bilj. 145.

¹⁴² Muraja, G., „Zadužnica – prijenos, povrat i poništenje“, *Tim4pin magazin*, br. 5, 2016., str. 13.

neće izdati zadužnicu.¹⁴³ Na daljnja prenošenja zadužnice dužnik više nema utjecaja te zadužnica može završiti kod bilo koje treće osobe, a to je situacija u kojoj je dužnik izložen potencijalnim prijevarama.¹⁴⁴

5.4. Dospjelost tražbine iz zadužnice

Kao što je već spomenuto, institut zadužnice karakterizira podnormiranost koja nije u skladu sa značajem koji zadužnica ima u prometu. Jedan od aspekata funkcioniranja zadužnice na koji se to posebno negativno odražava jest i trenutak dospelosti tražbine iz zadužnice. Budući da zadužnica ima svojstvo apstraktnosti, iz njezina sadržaja ne možemo ništa saznati o osnovnom pravnom poslu na temelju kojeg je izdana pa prema tome ne možemo niti odrediti trenutak dospelosti.¹⁴⁵ Jedini relevantan podatak koji nam je dostupan jest datum izdavanja (bjanko) zadužnice.¹⁴⁶ Na temelju toga može se zaključiti da tražbina iz zadužnice dospijeva na naplatu odmah nakon njezina izdavanja, no kako nema krajnjeg roka u kojem se može podnijeti na naplatu, stvara se pravna nesigurnost te je ostavljen prostor za zloupotrebe.^{147 148} Neki autori zato smatraju da bi pitanje rokova naplate po zadužnici trebalo riješiti po uzoru na zakonsko rješenje tog pitanja kod mjenice.¹⁴⁹ Mjenica se može izdati sa četiri različita roka dospijea: po viđenju, na određeno vrijeme po viđenju, na određeno vrijeme od dana izdanja i na određeni dan.¹⁵⁰ Prema tom bi mišljenju najprikladnije rješenje s obzirom na svrhu zadužnice bilo da rok dospijea bude određen na određeni dan i to na dan dospijea tražbine iz osnovnog posla.¹⁵¹ Uz to, bilo bi potrebno radi sigurno-asti dužnika odrediti i rok trajanja zadužnice, bilo da se on zakonski uredi, bilo da ga stranke mogu same izabrati.¹⁵² Međutim, ovo bi stajalište dovelo u pitanje apstraktnost zadužnice jer bi se na taj način rok dospijea povezao s osnovnim pravim poslom što je suprotno karakteristikama apstraktnosti.

Određeni pomak u smjeru smanjenja zloupotreba napravljen je ZIDOZ/17. nakon kojeg (bjanko) zadužnica više nema status pravomoćnog rješenja o ovrsi, odnosno Agencija sa zadužnicama na temelju kojih je podnesen zahtjev za izravnu naplatu postupa kao u povodu rješenja o ovrsi koje je dostavio sud.¹⁵³ Zaduznica je, dakle, sada ušla u okvir djelovanja čl. 209. OZ-a kojim se reguliraju sredstva za izravnu

¹⁴³ Vukmir, op. cit. str. 11.

¹⁴⁴ Ibid.

¹⁴⁵ Jug, loc. cit.

¹⁴⁶ Čl. 4. st. 1. t. 6. Pravilnika o zadužnici; čl. 4. st. 1. t. 7. Pravilnika o bjanko zadužnici.

¹⁴⁷ Jug, loc. cit.

¹⁴⁸ Budući da krajnji rok u kojem se zadužnica može podnijeti na naplatu nije zakonski određen, sudovima su naravno vezane ruke ukoliko se zadužnica podnese na naplatu i godinama nakon njezina izdavanja. No dužnik se nakon određenog roka može pozivati na zastaru prava iz zadužnice o čemu više vidi *infra* u poglavlju o zastari prava i zadužnice.

¹⁴⁹ V. Uzelac, op. cit. str. 68.; Vukmir, op. cit. str. 14.

¹⁵⁰ Čl. 32. st. 1. Zakona o mjenici, NN 74/94, 92/10.

¹⁵¹ Uzelac, loc. cit.

¹⁵² Ibid.; slično i: Vukmir, op. cit. str. 15.

¹⁵³ Jug, loc. cit.

naplatu, što je važno zbog nove odredbe iz st. 7. istog članka kojom se olakšava položaj dužnika.¹⁵⁴ Prema novome rješenju, od trenutka prispjeća zadužnice na naplatu u Agenciju, Agencija mora čekati 60 dana prije nego što može prenijeti sredstva s računa dužnika na račun vjerovnika, što dužniku ostavlja vremena da poduzme radnje u svoju korist.¹⁵⁵

5.5. Zastara prava iz zadužnice

U vezi sa zastarom prava iz zadužnice nameću se dva pitanja: od kada zastara počinje teći te koja je duljina zastarnog roka. Budući da materija vezana uz zastaru zadužnice nije uređena odredbama OZ-a, primjenjuju se opće odredbe ZOO-a o zastari, vremenu potrebnom za zastaru, zastoju zastare te prekidu zastare.¹⁵⁶

Prema ZOO-u *zastara počinje teći prvog dana poslije dana kad je vjerovnik imao pravo zahtijevati ispunjenje obveze, ako zakonom za pojedine slučajeve nije što drugo propisano.*¹⁵⁷ Prema prevladavajućem mišljenju u hrvatskoj literaturi, tražbina iz zadužnice dospijeva na naplatu odmah nakon njezina izdavanja pa se iz toga nameće zaključak da zastara prava iz zadužnice počinje teći prvi dan nakon njezina izdavanja.¹⁵⁸ Postoje i drukčija shvaćanja koja rade distinkciju između situacije kada je zadužnica izdana prije roka dospijeva tražbine iz osnovnog posla i situacije kada je zadužnica izdana nakon dospijeva tražbine iz osnovnog posla.¹⁵⁹ Prema tom bi stajalištu zastara u prvom slučaju počela teći nakon dospijeva tražbine iz osnovnog posla (u skladu s čl. 215. st. 1. ZOO-a), a u drugom, dan nakon izdavanja zadužnice.¹⁶⁰ Ipak, takvo je stajalište u opreci s apstraktnošću obveze iz zadužnice čime se dovodi u pitanje njegova održivost.¹⁶¹

Sve nedoumice koje su postojale glede duljine zastarnog roka za tražbinu iz zadužnice riješene su OZ/10 kojim je određeno da je za valjanost zadužnice potrebno da bude u obliku privatne isprave potvrđene kod javnog bilježnika.¹⁶² Time je zadužnica postala privatna isprava koja je po pravnoj snazi izjednačena s javnobilježničkim aktom pa se na nju primjenjuje odredba iz čl. 233. st. 1. ZOO-a prema kojoj zastarni rok za takve tražbine iznosi deset godina.¹⁶³ Potrebno je napomenuti da je osim proteka vremena potrebno i da se dužnik pozove na zastaru

¹⁵⁴ Jug, op. cit. str. 14.

¹⁵⁵ Čl. 209. st. 5.-7. OZ-a.

¹⁵⁶ V. čl. 214.-246. ZOO-a.

¹⁵⁷ Čl. 215. st. 1. ZOO-a.

¹⁵⁸ Jug, op. cit. str. 14.

¹⁵⁹ V. Uzelac, op. cit. str. 69.

¹⁶⁰ Ibid.

¹⁶¹ Slično i: Jug, loc. cit.

¹⁶² Uzelac, loc. cit.

¹⁶³ Budući da je do OZ/10 zadužnica bila u obliku privatne isprave na kojoj je samo ovjeren potpis izdavatelja, tražbine iz takvih zadužnica zastarijevaju u općem zastarnom roku od 5 godina (čl. 225. ZOO-a). U tom smislu v. odluku Vrhovnog suda Republike Hrvatske (dalje: VSRH) br. Rev-2260/2017 od 14. studenog 2017.

s obzirom na to da sud na zastaru ne pazi po službenoj dužnosti.¹⁶⁴ U tom su smislu posebno važne već spomenute novine iz ZIDOZ/17. prema kojima dužnik ima rok od 60 dana od trenutka prispjeća zadužnice na naplatu u Agenciju u kojima može poduzimati radnje za zaštitu svojih prava pa se, između ostalog, može pozvati i na zastaru.¹⁶⁵

Zanimljivo stajalište glede prekida zastare zauzeo je VSRH u jednoj od svojih odluka.¹⁶⁶ Sud je u toj odluci zaključio da je dostava (bjanko) zadužnice banci (naplata zadužnica tada još nije bila u nadležnosti Agencije) radi naplate tražbine na zaplijenjenom računu dužnika radnja vjerovnika koja je izjednačena s radnjama poduzetima pred sudom ili drugim nadležnim organom te ima učinak prekida zastare u smislu čl. 241. ZOO-a. Dakle, sud je zaključio da, iako je zadužnica podnesena na naplatu banci, ovdje se ne radi o pokušaju izvansudske naplate potraživanja. Budući da je zadužnica po tadašnjem zakonu imala učinak pravomoćnog rješenja o ovrsi, sud je podnošenje zadužnice banci ocijenio kao vjerovnikovu radnju poduzetu pred nadležnim organom radi ostvarenja potraživanja što prema ZOO-u dovodi do prekida zastare.

5.6. Provedba ovrhe na temelju zadužnice

Već je spomenuto da zadužnica ima dvostruki učinak: rješenja o ovrsi i ovršne isprave. Učinak rješenja o ovrsi znači da vjerovnik može, u smislu čl. 209. st. 1. OZ-a, tražiti od Agencije izravnu naplatu svoje tražbine na temelju zadužnice ili bjanko zadužnice prijenosom novčanih sredstava koje dužnik ima kod banaka na vjerovnikov račun te u tom slučaju Agencija postupa kao u povodu rješenja o ovrsi koje je dostavio sud. Važno je napomenuti da kod ovrhe na novčanim sredstvima dužnika vjerovnik može podnijeti sudu prijedlog za ovrhu na temelju zadužnice tek ako se nije mogla provesti naplata putem Agencije, o čemu Agencija izdaje potvrdu.¹⁶⁷ Učinak ovršne isprave znači da se na temelju zadužnice i bjanko zadužnice¹⁶⁸ može tražiti ovrha protiv dužnika ili jamaca plateca i na drugim predmetima ovrhe.¹⁶⁹

Budući da iz zakonskih odredbi nije bilo jasno može li se tražiti ovrha na temelju zadužnice ili bjanko zadužnice na drugim predmetima ovrhe, a da prije toga nije pokušana naplata na računima kod banaka, na to je pitanje odgovor morala dati

¹⁶⁴ Čl. 214. st. 3. ZOO-a.

¹⁶⁵ Jug, loc. cit.

¹⁶⁶ V. odluku VSRH-a br. Rev 946/2008 od 27. listopada 2010.

¹⁶⁷ Čl. 211. OZ-a.

¹⁶⁸ Važno je napomenuti da se bjanko zadužnica smatra ovršnom ispravom tek kad vjerovnik na prvoj stranici obrasca bjanko zadužnice upiše iznos svoje tražbine. U tom smislu v. odluku VTSRH br. PŽ-4775/10 od 7. rujna 2010.

¹⁶⁹ Čl. 214. st. 7. OZ-a.

sudska praksa.¹⁷⁰ Tako je VSRH u nekoliko svojih odluka¹⁷¹ zauzeo stajalište da zadužnica ima *posve ravnopravno svojstvo ovršne isprave kao i rješenja o ovrsi te stoga za određivanje i dopustivost ovrhe temeljem zadužnice na drugim predmetima ovrhe ovrhovoditelj nije dužan prije toga pokušati ovrhu na tražbini po računu ovršenika.*¹⁷²

Još jedno pitanje vezano za provedbu ovrhe na temelju zadužnice kao ovršne isprave na koje je sudska praksa trebala dati odgovor, bilo je treba li prijedlogu za ovrhu priložiti izvornik zadužnice ili je dovoljna ovjerena preslika zadužnice.¹⁷³ Sudska je praksa do sada davala različite odgovore na to pitanje, ovisno o tome na kojim je odredbama OZ-a crpila svoje stajalište. Čini se da je VSRH do 2015. godine u svojim odlukama zauzima stajalište da *bez obzira na vrstu postupka u kojem ovrhovoditelj prisilnim putem ostvaruje svoju tražbinu, a pri tome se misli na postupak zapljene računa na temelju zadužnice koja ima učinak pravomoćnog rješenja o ovrsi ili sudski postupak na drugim predmetima ovrhe na temelju zadužnice koja ima svojstvo ovršne isprave, bjanko zadužnica, kao posebno sredstvo osiguranja tražbine, mora biti dostavljena u izvorniku, ne u ovjereoju preslici.*¹⁷⁴¹⁷⁵ Nakon 2015. godine, VSRH mijenja mišljenje po tom pitanju te zauzima stajalište da je ovrhovoditelj pri podnošenju prijedloga za ovrhu na temelju zadužnice dužan postupiti po odredbama čl. 36. i 39. OZ-a.¹⁷⁶ Drugim riječima, sud smatra da ovrhovoditelj u prijedlogu za ovrhu mora *priložiti i ovršnu ispravu u izvorniku ili ovjerenom prijepisu ako se prijedlog za ovrhu podnosi sudu koji o tražbini nije odlučivao u prvom stupnju* što se, dakako, primjenjuje i na zadužnicu s obzirom na to da je *zadužnica ovršna isprava koja nije nastala kod suda pred kojim se traži ovrha.*¹⁷⁷

Iz prethodno izloženog proizlazi da sudska praksa trenutno zauzima stajalište da s obzirom na dvostruki učinak zadužnice – kao rješenja o ovrsi i ovršne isprave – oblik u kojem će se podnijeti treba ocijeniti prema svojstvu u kojem se upotrebljava.¹⁷⁸

¹⁷⁰ Jug, op. cit. str. 16.

¹⁷¹ V. odluke VSRH-a br. Rev 1858/12 od 29. travnja 2015., br. Rev 2466/12 od 19. prosinca 2012., br. Rev 1811/12 od 25. studenog 2015. i br. Rev 1877/14 od 24. veljače 2015. cit. u Jug, op. cit. bilj. br. 117., str. 16.

¹⁷² Odluka VSRH-a br. Rev 1858/12 od 29. travnja 2015.

¹⁷³ Jug, loc. cit.

¹⁷⁴ Odluka VSRH-a br. Rev 2425/13 od 13. listopada 2015.

¹⁷⁵ Pravni temelj za takvo stajalište nalazi se u čl. 215. st. 2. OZ-a, odnosno 214. st. 3. OZ-a.

¹⁷⁶ Slično i: Jug, op. cit. str. 17. bilj. 120.

¹⁷⁷ Odluka VSRH-a br. Rev 381/14 od 17. travnja 2018.; slično i: odluka VSRH-a br. Rev. 2183/13 od 13. travnja 2016.

¹⁷⁸ V. odluku Županijskog suda u Varaždinu Gž Ovr 912/19 od 14. listopada 2019.; v. za drugačije mišljenje u: Jug, op. cit. str. 17.

6. ZADUŽNICA, PRAVNI INTERES I PRAVOMOĆNO PRESUĐENA STVAR

Postojanje pravnog interesa u parničnom postupku jest opća procesna pretpostavka te o njegovu postojanju ovisi dopustivost suđenja za određenu pravnu stvar.¹⁷⁹ Prema ZPP-u,¹⁸⁰ postojanje pravnog interesa izrijeком se zahtijeva kod deklaratornih tužbi,¹⁸¹ no ne i kod kondemnatornih tužbi pa se postavilo pitanje može li vjerovnik koji posjeduje zadužnicu ostvarivati svoja prava i u parničnom postupku.¹⁸² Povodeći se za načelom ekonomičnosti parničnog postupka koje zahtijeva vođenje postupka u razumnom roku, bez odugovlačenja, sa što manje troškova i bez zlorabа,¹⁸³ sudska je praksa dala negativan odgovor na to pitanje. Naime, iako se postojanje pravnog interesa kod kondemnatornih tužbi presumira te ga nije potrebno dokazivati, on ipak može nedostajati tužitelju u određenim situacijama kada postoje negativne procesne pretpostavke, a posjedovanje zadužnice kao ovršne isprave upravo je takva pretpostavka.¹⁸⁴ Zadužnica omogućuje tužitelju ostvariti onu korist koju bi ostvario i u parničnom postupku pa bi vođenje parničnog postupka bilo suprotno načelu ekonomičnosti.¹⁸⁵ Na postojanje pravnog interesa kao procesnu pretpostavku za dopuštenost suđenja u određenoj pravnoj stvari sud pazi po službenoj dužnosti.¹⁸⁶ Odredbama ZPP-a nije određeno do kojeg stadija postupka sud može utvrđivati postojanje pravnog interesa pa je sudska praksa, popunjavajući tu pravnu prazninu, zaključila da je sud ovlašten paziti o postojanju tužiteljeva pravnog interesa ne samo u trenutku pokretanja postupka već do donošenja odluke o tužbenom zahtjevu.¹⁸⁷

Budući da ne postoji pravni interes vjerovnika koji posjeduje zadužnicu za ostvarenje tražbine u parničnom postupku te s obzirom na dvostruki učinak zadužnice (kao rješenja o ovrsi i ovršne isprave), otvorilo se pitanje ima li zadužnica svojstvo pravomoćno presuđene stvari.¹⁸⁸ Stajalište je sudske prakse da, iako zadužnica ima svojstva rješenja o ovrsi i ovršne isprave, ona nema i svojstvo pravomoćno presuđene stvari jer nijedan sud nije donio presudu o tražbini iz zadužnice.¹⁸⁹ Ona je samo izjednačena s pravomoćnom sudskom odlukom, ali pri tome ona

¹⁷⁹ Jug, op. cit. str. 15.

¹⁸⁰ Zakon o parničnom postupku, NN 53/91, 91/92, 58/93, 112/99, 88/01, 117/03, 88/05, 02/07, 84/08, 96/08, 123/08, 57/11, 148/11, 25/13, 89/14, 70/19, dalje: ZPP.

¹⁸¹ Čl. 187. st. 2. ZPP-a.

¹⁸² Jug, op. cit. str. 15.

¹⁸³ Čl. 10. st. 1. ZPP-a.

¹⁸⁴ Odluka VSRH-a br. Revt 527/16 od 4. listopada 2017.; v. i odluku VSRH-a br. Revt 190/14 od 3. rujna 2014.

¹⁸⁵ Jug, loc. cit.

¹⁸⁶ Čl. 288. st. 2. ZPP-a.

¹⁸⁷ V. odluku VTSRH-a br. Pž 4659/2016 od 25. ožujka 2019.

¹⁸⁸ Jug, loc. cit.

¹⁸⁹ V. odluku VTSRH-a br. Pž 6584/2018 od 9. kolovoza 2019.

ne zadovoljava pretpostavke iz čl. 333. st. 2. ZPP-a.¹⁹⁰ Bez obzira na to što nema svojstvo pravomoćno presuđene stvari, protiv zadužnice mogu se voditi parnični postupci za utvrđivanje njezine ništetnosti, za njezino pobijanje zbog mana volje ili zbog stjecanja bez osnove.¹⁹¹

7. PRAVNA SREDSTVA PROTIV ZADUŽNICE

Pitanje pravne zaštite kod zadužnice javlja se u prvom redu pri postupku izravne naplate zadužnice preko Agencije.¹⁹² Zakonodavac je tu predvidio nekoliko odredbi kojima se štiti položaj dužnika. Kao prvo, Agencija odmah nakon upisa osnove za plaćanje u Očevidniku redosljeda osnova za plaćanje šalje ovršeniku primjerak zahtjeva za plaćanje,¹⁹³ dok banka kojoj je Agencija naložila provedbu zapljene računa ovršenika mora bez odgode obavijestiti ovršenika da su mu određena sredstva na računu zaplijenjena te da podatke o tome može dobiti od Agencije.¹⁹⁴ Zaštita dužnika očituje se i u tome što Agencija treba, nakon što primi zadužnicu ili bjanko zadužnicu, zastati s izdavanjem naloga bankama da obave prijenos sredstava s računa ovršenika na račun izdavanjem naloga bankama na rok od 60 dana.¹⁹⁵ To pruža dužniku mogućnost da u navedenom roku poduzme radnje za zaštitu svojih prava.¹⁹⁶ On može predložiti sudu donošenje rješenja kojim će naložiti Agenciji odgodu izdavanja naloga bankama za prijenos zaplijenjenih sredstava odnosno rješenje kojim se pljenidba i prijenos proglašavaju nedopuštenim.¹⁹⁷ Za odgodu prijenosa zaplijenjenih sredstava primjenjuju se odredbe OZ-a o odgodi ovrhe dok se za nedopuštenost pljenidbe i prijenosa primjenjuju odredbe o žalbi protiv rješenja o ovrsi.¹⁹⁸ To bi značilo da sud može na prijedlog ovršenika u potpunosti ili djelomice odgoditi prijenos sredstava ako ovršenik učini vjerojatnim da bi prijenosom tih sredstava trpio nenadoknadivu ili teško nadoknadivu štetu, ili ako učini vjerojatnim da je to potrebno da bi se spriječilo nasilje.¹⁹⁹ S druge strane, sud može proglasiti prijenos i pljenidbu nedopuštenim ako postoji neki od razloga za žalbu iz čl. 50. OZ-a (npr. zastara) ili za žalbu nakon protoka roka iz čl. 53. OZ-a.

¹⁹⁰ U tom članku stoji da *prvostupanjski sud tijekom cijelog postupka po službenaj dužnosti pazi je li stvar pravomoćno presuđena i ako utvrdi da je parnica među istim strankama pokrenuta o zahtjevu o kojemu je već pravomoćno odlučeno, odbacit će tužbu.*

¹⁹¹ Uzelac, op. cit. bilj. br. 20, str. 62.

¹⁹² Uzelac, op. cit. str. 73.

¹⁹³ Čl. 209. st. 5. OZ-a.

¹⁹⁴ Čl. 209. st. 6. OZ-a.

¹⁹⁵ Čl. 209. st. 7. OZ-a.

¹⁹⁶ Uzelac, op. cit. str. 74.

¹⁹⁷ Čl. 210. st. 1. OZ-a.

¹⁹⁸ Čl. 210. st. 2. OZ-a.

¹⁹⁹ Čl. 65. st. 1. OZ-a.

Iz sudske je prakse vidljivo da su jedno od pravnih sredstava protiv zadužnice koja stoje na raspolaganju dužniku i privremene mjere²⁰⁰ radi osiguranja nenovčane tražbine.²⁰¹ U toj je situaciji dužnik predlagatelj osiguranja koji zahtijeva osiguranje svoje nenovčane tražbine – zahtijeva da mu se preda zadužnica ili da se protivniku osiguranja zabrani naplata po zadužnici.^{202 203} Pri tome predlagatelj osiguranja treba učiniti vjerojatnim postojanje svoje tražbine, treba učiniti vjerojatnim i opasnost da bi bez takve mjere protivnik osiguranja spriječio ili znatno otežao ostvarenje tražbine te treba učiniti vjerojatnim da je mjera potrebna da bi se spriječilo nasilje ili nastanak nenadoknadive štete koja prijeti.²⁰⁴ Stav je sudske prakse da se pri interveniranju privremenom mjerom u postupak naplate po zadužnici pristupa samo iznimno kako se ne bi dovelo u pitanje funkcioniranje instituta zadužnice.²⁰⁵ Pri tome se naglašava da za određivanje zabrane naplate po zadužnici, predlagatelj osiguranja treba učiniti vjerojatnom svoju tražbinu usmjerenu na vraćanje zadužnice ili zabranu naplate iznosa zadužnice, pri čemu se taj prijedlog može temeljiti na osnovi postojanja nedostataka koji se odnose na samu zadužnicu kao ispravu odnosno nedostataka vezanih uz njezino pribavljanje, ili na tražbinu zbog čijeg je osiguranja izdana zadužnica.²⁰⁶

Bez obzira na specifična svojstva zadužnice, sudska je praksa zauzela stajalište da dužnici, u svojstvu tužitelja, mogu i u parničnom postupku zahtijevati zabranu uporabe zadužnica kao instrumenta ostvarenja tražbina. Da bi im ta mogućnost bila otvorena, oni moraju prethodno dokazati da je obveza zbog koje je zadužnica izdana prestala ili da nije niti nastala.²⁰⁷

Budući da zadužnica ima sva svojstva vrijednosnih papira, dužniku na raspolaganju stoje i prigovori koji su predviđeni za vrijednosne papire.²⁰⁸ Dužnik tako može protiv vjerovnika istaknuti prigovore koji se tiču izdavanja zadužnice, prigovore koji proizlaze iz sadržaja zadužnice, prigovore koje ima prema samom

²⁰⁰ Privremene mjere ne mogu se koristiti ako dužnik ima mogućnost pobjeći izravnu naplatu novčane tražbine pravnim sredstvima propisanim člankom 210. st. 1. OZ-a. Odluka Županijskog suda u Splitu br. Gžovr 2555/2014 od 30. studenog 2015. cit. u Uzelac, op. cit. bilj. br. 121, str. 77.

²⁰¹ V. čl. 346. i 347. OZ-a; Neki autori smatraju da navedene mjere nisu prikladne za zadužnice jer bitno slabe njihovu izvršivost; više o tome: Vukmir, op. cit. str. 7.

²⁰² U praksi se često događaju pogreške da predlagatelji osiguranja svoju nenovčanu tražbinu na povrat i zabranu naplate zadužnice, označavaju kao novčanu tražbinu. Više o tome: Ćiraković B., Matić M., „Mjere osiguranja“, *Priručnik za polaznike/ice*, Pravosudna akademija, Zagreb, 2019.

²⁰³ Ako je sud donio privremenu mjeru kojom je određena zabrana naplate po zadužnici, vjerovnik ne može za vrijeme trajanja te mjere pokrenuti ni ovršni postupak. Ako bi to ipak učinio, sud može povodom dužnikove žalbe obustaviti ovrhu i ukinuti provedene radnje vjerovnika. V. odluku VTSRH-a br. Pž-6491/08 od 26. siječnja 2009.

²⁰⁴ Čl. 346. st. 1. OZ-a.

²⁰⁵ V. odluku VTSRH-a br. Pž 8591/2016 od 3. siječnja 2017.

²⁰⁶ V. odluku VTSRH-a br. Pž 6006/2017 od 10. listopada 2017.

²⁰⁷ V. odluku VTSRH-a br. Pž 4788/2014 od 28. studenog 2018.

²⁰⁸ Tako i Jug, op. cit. str. 10. i Šafranko, op. cit. str. 1514.

vjerovniku,²⁰⁹ a ukoliko je vjerovnik i osoba kojoj je dužnik izdao zadužnicu, tada može istaknuti i prigovore vezane uz osnovni posao.²¹⁰

8. ZAHTJEV ZA POVRAT ZADUŽNICE

Kada vjerovnik dostavi Agenciji zadužnicu kako bi se izravno naplatio, ako njegova tražbina nije u cijelosti namirena, on može zahtijevati od Agencije da mu vrati zadužnicu.²¹¹ U tom slučaju Agencija treba na zadužnici naznačiti iznos glavnice, kamata i troškova koji je naplaćen.²¹² Ukoliko je tražbina vjerovnika u cijelosti namirena, Agencija će o tome obavijestiti dužnika ili jamca placa te mu na njegov zahtjev predati zadužnicu.²¹³ Vidljivo je da dužnik može zahtijevati povrat zadužnice od Agencije jedino u slučaju kad je tražbina iz zadužnice u potpunosti naplaćena, a ako naplata nije izvršena ili je djelomično izvršena, povrat može zahtijevati samo vjerovnik.²¹⁴ Zbog takvog zakonskog rješenja dužnik se može naći u neugodnoj situaciji da ne može zatražiti povrat zadužnice od Agencije ako je dobrovoljno ispunio svoju obvezu iz osnovnog pravnog posla (posao koji je zadužnica osiguravala)²¹⁵ jer, s obzirom na apstraktnost zadužnice, Agencija nije upućena u pojedinosti osnovnog pravnog posla. Ako se u trenutku dobrovoljnog ispunjenja obveze iz osnovnog pravnog posla zadužnica još nalazi u posjedu vjerovnika, dužnik može zatražiti njezin povrat neposredno od vjerovnika ili ga može zatražiti sudskim putem.²¹⁶ Problem nastaje kada dužnik dobrovoljno ispunji svoju obvezu te želi sudskim putem vratiti zadužnicu u svoj posjed, no vjerovnik je zadužnicu predao Agenciji iako još nije došlo do naplate.²¹⁷ U toj je situaciji dužnik pod rizikom ponovne naplate iste tražbine.²¹⁸ Sudska je praksa zaključila da je takav tužbeni zahtjev kojim dužnik želi vratiti zadužnicu u svoj posjed neosnovan, jer zadužnica nije u posjedu vjerovnika nego Agencije.²¹⁹ U istim se presudama dodaje da dužnik može, ako zaista i dođe do dvostruke naplate iste tražbine od strane vjerovnika, u posebnom postupku podići tužbu zbog stjecanja bez osnove. Neki autori smatraju da je takvo stanje neprihvatljivo jer dužnik u navedenom slučaju

²⁰⁹ Vezano uz prigovore prema vjerovniku zanimljiva je odluka Županijskog suda u Varaždinu br. Gž Ovr 977/2018 od 6. svibnja 2020. u kojoj je sud zaključio da ukoliko vjerovnik ne dokaže prijenos novčane tražbine (npr. ugovorom o prijenosu tražbine) radi čijeg mu je osiguranja izdana bjanko zadužnica, nije aktivno legitimiran zahtijevati izravnu naplatu protiv ovršenika. Dakle, sud u ovom slučaju ne uvažava apstraktnost zadužnice.

²¹⁰ Čl. 1157. st. 1. i 2. ZOO-a.

²¹¹ Čl. 214. st. 6. i čl. 215. st. 3. OZ-a.

²¹² Ibid.

²¹³ Ibid.

²¹⁴ Jug, op. cit. str. 15.

²¹⁵ Jug, loc. cit.

²¹⁶ Jug, op. cit. str. 16.

²¹⁷ Ibid.

²¹⁸ Ibid.

²¹⁹ V. odluke VSRH-a br. Revt 128/2007 od 5. prosinca 2007. i br. Rev 28/11-2 od 3. siječnja 2017.

nema mogućnost povrata zadužnice, te pogrešno jer je Agencija samo pomoćnik u posjedovanju,²²⁰ a ne i posjednik jer izvršava tuđu faktičnu vlast na zadužnici.²²¹

9. UMJESTO ZAKLJUČKA: DE LEGE FERENDA

Iako je institut zadužnice kroz godine sustavno usavršavan, a na neka otvorena pitanja odgovor je dala i sudska praksa, i dalje je očita podnormiranost ovog instituta što ostavlja prostor nejasnoćama i zlouporabama. Takvo stanje postaje sve veći problem, posebno među trgovačkim subjektima. Naime, zadužnica, isprva i osmišljena samo za trgovce, s vremenom je postala jedno od najpopularnijih sredstava osiguranja plaćanja u trgovačkim ugovorima. Iz tih se razloga, uzimajući u obzir važnost zadužnice u prometu, kao najprikladnije rješenje nameće donošenje zasebnog zakona kojim bi se temeljito uredila sva relevantna pitanja vezana uz zadužnicu. Pri tome bi zakonodavac trebao posebno obratiti pozornost na rješavanje nekoliko ključnih problema koji su se iskristalizirali nakon provedene analize:

1. Potrebno je usuglasiti stanje između podataka koji se upisuju u Registar i podataka koje zadužnica može sadržavati, odnosno omogućiti upis u Registar naknadnih izmjena podataka u zadužnici. Potrebno je proširiti krug osoba koje imaju pristup Registru i na one osobe koje imaju pravni interes saznati te podatke, što je posebno važno iz aspekta trgovačkih odnosa.
2. Kako bi se smanjio prostor za zloupotrebe, potrebno je jasno odrediti trenutak dospjeća tražbine iz zadužnice te rok u kojem se zadužnica može podnijeti na naplatu. Kao jedna od prikladnih solucija nameće se rješenje tog pitanja po uzoru na mjenicu.
3. Vezano uz prethodni problem jest i pitanje početka zastare tražbine iz zadužnice. Trenutno postoje dvojbe o tome je li početak zastare zadužnice vezan uz trenutak dospjeća tražbine iz osnovnog pravnog posla te je potrebno da se po tom pitanju zakonodavac jasnije odredi.
4. Neprihvatljiva je trenutna situacija u kojoj se dužnik u slučaju dobrovoljnog ispunjenja obveze iz osnovnog pravnog posla izlaže opasnosti ponovne naplate iste tražbine. Potrebno je omogućiti dužniku da u navedenom slučaju može dobiti povrat zadužnice od Agencije.

²²⁰ Čl. 12. Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima, NN 91/96, 68/98, 137/99, 22/00, 73/00, 129/00, 114/01, 79/06, 141/06, 146/08, 38/09, 153/09, 143/12, 152/14.

²²¹ Jug, loc. cit.

DEBENTURE AS A MEANS OF INSURANCE IN COMMERCIAL CONTRACTS: YESTERDAY, TODAY, TOMORROW

The debenture has been present in the Croatian legal system for 25 years and since its implementation in 1996 (although under a different name, but with all the characteristics of that institute) until today, the debenture has undergone a number of changes. Some changes should be welcomed and some should be amended as soon as possible. Although the debenture quickly became one of the most common means of payment insurance in commercial contracts due to its simple and easy collection, frequent but inadequate changes of the Enforcement Act in regards to the debenture left this institute underregulated with a high risk of potential abuse. Originally well-conceived, debenture has undergone through (r) evolution and hyperproduction of regulations that are difficult to follow even for jurists who deal exclusively with the subject matter, so it is not surprising to see that entrepreneurs are often unaware of risks that may occur while using the debenture. This paper aims to systematically explain and analyze the institute of debenture in the Croatian legal system from its implementation to present day and to assess the current situation with guidelines *de lege ferenda*. After theoretical definition of the term and presentation of historical development, the paper gives an analysis of the debenture *de lege lata*. Some controversial issues from the application of debenture are also mentioned, and the answers offered by jurisprudence and case law in the context of complex relations in commercial contracts are pointed out.

Key words: *debenture, blank debenture, commercial contracts, enforcement order, writ of execution, registry of debentures*